

La cloïssa (*Tapes decussatus*)

(ALDC, VIII, 1780. La cloïssa)

La *cloïssa* és un ‘mol·lusc marí comestible, de valves grosses quasi ovals, que pot amidar fins a 7 centímetres’; ha rebut noms genèrics (*petxina*), a voltes precisos referits a la closca (*enclotxa* 79, *closca* 62).

Entre els mots genèrics es troben: 1) *petxina*, doc. al s. XIV, d’origen incert, potser der. de PECTĬNEM ‘pinta’ per les estries comparades amb les de la pinta, i encreuat amb *clòtxina* pel que fa al segment final; var.: *petxineta* 158, 159, 161, 164, 173, 176, dim.; *patxina* 117, amb obertura de la *e* inicial; *pitxina* 118, 120, 142, 174, per assimilació a la *i* tònica (com *sivina* < *savina*), amb el dim. *pitxineta* 156; *peixina* 73, amb desafricació (homonimització amb *peix*?); *petxelina* 184 designa pròpiament la ‘pagellida’ (cf. Reig, 2015: s. v. *petxilina*); 2) *copinya*, també d’origen incert, potser d’un mot preromà *PEKINA o *KOPINA; doc. en el mall. Figuera, 1840 (“sa clòsca de pegèllida, etc.”) i en el men. Febrer Cardona, v. 1830 (2001) (“[cast.] Pechina/[fr.] Coquille/[llat.] Concha”), juntament amb la var. *escopinya* 71, 72, amb increment del segment *es-* originat en contextos de pl. (*ses copinyes* → *ses escopinyes*);

3) *curculla* (s. XIV) 32, pròpiament ‘petxina’, d’origen incert, parent de *caragol*, modificació de l’ant. *calculla*, i, per dissimilació, *carculla*, potser procedent d’un preromà *KAUKULIA o *KARKULIA, amb un canvi de vocal tònica en *curcolla* 26 i de sufix en *carquilla* 17; 4) *clòtxina* (s. XIX) 149, 159, 169, 172, “petxina grossa” (DIEC), coneix la var. val. *clògena* que reporta Orellana (1802 b; “sona clòchena”), equivalent al llat. *conc(h)a* ‘petxina’, i que procediria del llat. vg. *KLŌČĪLA (cf. it. *chiocciola* ‘caragol’), alteració de COCHLEA ‘petxina’, amb possible influència fonètica del mossàrab, segons el DEC*at*, que relaciona *clotxa* (i *enclotxa* 79) amb *KLOTTĪKĀ, der. de *clot* (< *KLŌPTON) a través del mossàrab; en val. també designa majoritàriament el ‘musclo’ (veg. mapa 1269; Reig, 2015);

5) *coquilla*, pres de l’oc. *cauquilha*, amb monoftongació de [əw] > [u] (com *rautija* > *rutija*; cf. Veny, 2013 b), o del fr. *coquille* (< *conquille* < llat. vg. *CONCHYLIA [← gr. KONKHULION, dim. de KONKHĒ ‘conca’ encreuat amb *coque* (< COCCUM)]); el cat. normatiu *conquilla* no apareix en els nostres materials (veg. mapa 1266).

Designen l’espècie concreta *Tapes decussatus*:

a) *cloïsses*, pres de l’oc. *clauvisso*, alteració de *clausisso* (< *CLAUSICIA, der. de CLAUSUS ‘tancat’); *clovissa* 5, pres del fr. *clovisse*; el cat. va introduir *cloïssa* com a mot normatiu;

b) *arselis* 3, pl. de *arseli*, manlleu local a l’oc. *arceli*, pres del genovès *arsela*, del llat. tardà ARCELLA ‘caixeta’, dim. de ARCA (Cortelazzo/Zolli);

c) l’alg. *jòcura* 85 (a. 1778) ha arribat des del logudorès i sassarès *cioccula*, amb rotacisme, procedent de CLOCCULA, en relació amb la closca (cf. Corbera, 2000: 92);

d) *alme[χ]a*, manlleu al cast., on es doc. des del s. XV i que prengué el nom del port. *amêijoa*; var. *amme[χ]a* 33, *almeca* 10, 69, 80, 143, amb queada pròpia de parlants monolingües (cf. Veny, 2006 a: 33-60 i 66-69).

Finalment, cal donar compte de dues denominacions metafòriques, de creació interna: *ou* 154 (< ŌVUM), per la forma oval i l’estructura llisa de l’espècie, i *cullerot* 154, augmentatiu de *cullera* (< llat. COCHLEARIA, der. de COCHLEA ‘petxina’), per la seva pala còncava.

Des d’un angle geogràfic, el mot tradicional més estès és *petxina*, especialment viu en val., ja citat per Palmireno (1569: “conchas, y veneras que en Valencia llaman *pechinas*”) i els lexicògrafs valencians, fins a Martí Gadea (1909), referit sovint a la cloïssa; *copinya*, de doc. més tardana, és només men. i mall.; són d’àrea més reduïda o puntual *clòtxina*, també val., i *curculla*, del cat. central. Les designacions referides a l’espècie en qüestió són l’alg. *jòcura*, tributari del sard; *arseli*, de l’oc., i *alme[χ]a*, del cast., en aquest cas, ocupant una àrea molt àmplia (tret del ross. *coquilla*, d’influència gal·loromànica), a causa probablement de la seva comercialització en llauna.

Són mots normatius, incloent quan el seu contingut és de ‘closca’ o ‘petxina en general’, *petxina*, *conquilla*, des del DOrt, 1917; *curculla*, *clòtxina*, *clotxa*, *escopinya* (o *copinya*), des del DG₁, 1932; *almeja*, com a cast., figurava al DG₁, 1932 però al DIEC₁, 1995 es va substituir per *cloïssa*.